

صفحات شخصیت‌محور:

رویکردی نوین در عرضه میراث علمی جهان اسلام

مطالعه موردی الگوی پایگاه نورلایب

سید علیرضا رضوی*

arazavi@noornet.net

چکیده

این نوشتار به تبیین ضرورت گردآوری، سامان‌دهی و عرضه یکپارچه آثار شخصیت‌های علمی، به‌ویژه اندیشمندان مسلمان و شیعه، و معرفی رویکرد جدید مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی در این زمینه می‌پردازد. بر اساس رویکرد «منظومه فکری»، شناخت صحیح اندیشه یک متفکر، تنها از طریق مطالعه جامع آثار او، اعم از: کتاب‌ها، مقالات، نامه‌ها، یادداشت‌ها، سخنرانی‌ها و سایر اسناد مرتبط امکان‌پذیر است. در همین راستا، تولید مجموعه آثار شخصیت‌ها به‌عنوان یکی از زیرساخت‌های مهم پژوهش‌های علمی مطرح می‌شود. این ضرورت، در مورد میراث علمی شیعه اهمیت بیشتری دارد؛ زیرا عرضه نظام‌مند آثار دانشمندان شیعه می‌تواند سهم واقعی آنان را در شکل‌گیری و توسعه علوم اسلامی آشکار سازد و به معرفی بهتر این میراث در مجامع علمی کمک کند. مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی طی سال‌های گذشته با تولید بیش از ۲۰۰ نرم‌افزار شخصیت‌محور، تجربه ارزشمندی در این حوزه فراهم کرده است. با این حال، تحولات فناوری و گسترش فضای وب، زمینه‌گذار از نرم‌افزارهای رومیزی به صفحات وبی شخصیت‌محور را پدید آورده است. این صفحات با بهره‌گیری از امکاناتی همچون: ارائه انواع قالب‌های اطلاعاتی، دسترسی به نسخه‌های خطی، عرضه چاپ‌های متعدد، به‌روزرسانی مستمر، استفاده از هوش مصنوعی و بهره‌مندی از زیرساخت نورلایب، افق تازه‌ای را در حفظ، معرفی و پژوهش درباره میراث علمی جهان اسلام پیش روی پژوهشگران قرار می‌دهند.

کلیدواژه‌گان: مجموعه آثار شخصیت‌ها، میراث علمی شیعه، منظومه فکری، نورلایب، پایگاه کتابخانه دیجیتال نور، صفحات شخصیت‌محور.

* رئیس پژوهشکده علم اطلاعات و دانش‌شناسی مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی.

مقدمه

مطالعه اندیشه و میراث علمی شخصیت‌های بزرگ، همواره یکی از روش‌های رایج در تاریخ علم بوده است. پژوهشگران برای شناخت دقیق یک متفکر، تنها به مطالعه یک یا چند اثر مشهور او بسنده نمی‌کنند؛ بلکه تلاش می‌کنند مجموعه آثار، نوشته‌ها، نامه‌ها، یادداشت‌ها، تقریرات و دیگر اسناد مرتبط با او را به صورت یکجا مورد بررسی قرار دهند. دلیل این امر، آن است که اندیشه یک شخصیت علمی معمولاً در یک اثر خاص خلاصه نمی‌شود؛ بلکه در مجموعه آثار او و در تعامل میان نوشته‌های مختلفش شکل و در طول زمان حیات آن شخصیت تکامل می‌یابد.

به همین دلیل، گردآوری و انتشار مجموعه آثار شخصیت‌های برجسته علمی و فرهنگی، در بسیاری از کشورهای جهان سابقه‌ای طولانی دارد و به عنوان یکی از زیرساخت‌های اصلی مطالعات علمی شناخته می‌شود. در سنت دانشگاهی غرب، پروژه‌های گسترده‌ای برای گردآوری، تصحیح، تدوین و انتشار مجموعه آثار متفکران بزرگ انجام شده است. مجموعه آثار مرتبط با فیلسوفانی همچون: کانت، هگل، دکارت و نیچه، نمونه‌هایی از این رویکرد هستند. در بسیاری از این پروژه‌ها، تنها کتاب‌های مشهور شخصیت موردنظر منتشر نمی‌شود؛ بلکه نامه‌ها، پیش‌نویس‌ها، یادداشت‌های شخصی، حاشیه‌نویسی‌ها و اسناد مرتبط نیز گردآوری و در اختیار پژوهشگران قرار می‌گیرد.

علت این اهتمام، آن است که فهم صحیح اندیشه یک متفکر، نیازمند شناخت منظومه فکری اوست. بسیاری از مفاهیم و نظریه‌ها در آثار مختلف یک اندیشمند تکمیل می‌شوند و گاه دیدگاه‌های او در طول زمان دچار تحول یا بازنگری می‌گردد. از این رو، مطالعه گزینشی چند اثر محدود، نمی‌تواند تصویری جامع و دقیق از اندیشه وی ارائه کند.

در پژوهش‌های معاصر، مفهوم «منظومه فکری» اهمیت ویژه‌ای یافته است. بر اساس این رویکرد، هر اندیشمند دارای شبکه‌ای از مفاهیم، مبانی، اصول و نظریات مرتبط است که در آثار مختلف او بازتاب یافته‌اند. کشف این شبکه مفهومی، تنها زمانی امکان‌پذیر است که پژوهشگر به مجموعه آثار شخصیت موردنظر دسترسی داشته باشد و بتواند ارتباط میان متون مختلف را مطالعه کند. به همین دلیل، گردآوری و ارائه یکپارچه آثار، نه صرفاً یک اقدام کتابخانه‌ای، بلکه بخشی از فرایند تولید دانش و پژوهش علمی محسوب می‌شود.

برای مثال، فهم صحیح اندیشه یک فقیه و متکلم بزرگ، فقط با مطالعه آثار فقهی او حاصل نمی‌شود؛ بلکه لازم است آثار: کلامی، تفسیری، اصولی، اخلاقی و حتی مکاتبات علمی وی نیز مورد بررسی قرار گیرد. همچنین، در مورد فیلسوفان و متفکران معاصر، بسیاری از دیدگاه‌های آنان در سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها، یادداشت‌ها و پاسخ به پرسش‌های زمانه آشکار شده است. از این رو، گردآوری جامع آثار، پیش‌شرط ضروری برای بازسازی دقیق منظومه فکری شخصیت‌های علمی به شمار می‌آید.

ضرورت تولید مجموعه آثار شخصیت‌های مسلمان، به ویژه شیعی

این ضرورت در مورد میراث علمی اندیشمندان مسلمان، به ویژه شیعه، اهمیت مضاعفی پیدا می‌کند. در برخی مقاطع تاریخی، به خصوص در فضای منازعات مذهبی و سیاسی، برخی جریان‌ها کوشیده‌اند تشیع را صرفاً یک جریان سیاسی معرفی کنند و آن را فاقد پشتوانه علمی و تمدنی مستقل بدانند. این ادعا در حالی مطرح شده است که تاریخ تشیع سرشار از تولیدات علمی در

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی طی سال‌های گذشته با تولید بیش از ۲۰۰ نرم‌افزار شخصیت‌محور، تجربه ارزشمندی در این حوزه فراهم کرده است. با این حال، تحولات فناوری و گسترش فضای وب، زمینه‌گذار از نرم‌افزارهای رومیزی به صفحات وبی شخصیت‌محور را پدید آورده است. این صفحات با بهره‌گیری از امکاناتی همچون: ارائه انواع قالب‌های اطلاعاتی، دسترسی به نسخه‌های خطی، عرضه چاپ‌های متعدد، به‌روزرسانی مستمر، استفاده از هوش مصنوعی و بهره‌مندی از زیرساخت نورلایب، افق تازه‌ای را در حفظ، معرفی و پژوهش درباره میراث علمی جهان اسلام پیش روی پژوهشگران قرار می‌دهند

در زمان حاضر با وجود امکانات دیجیتالی، محدودیت‌های پیشین برداشته شده و دیگر محدود به عرضه فهرستگان منابع نیستیم؛ بلکه می‌توانیم همه آثار یک عالم را، حتی با چاپ‌ها و نسخه‌های متعدد، به جهان علمی عرضه کنیم. از این رو، گردآوری، ساماندهی، دیجیتال‌سازی و عرضه نظام‌مند این آثار در قالب نرم‌افزارهای تخصصی، ضرورتی علمی، فرهنگی و تمدنی محسوب می‌شود.

از سوی دیگر، در عصر دیجیتال، میزان حضور یک میراث علمی در فضای دیجیتال، تأثیر مستقیمی بر میزان دیده‌شدن و بهره‌برداری از آن دارد. آثاری که فاقد نسخه‌های دیجیتال استاندارد و ابزارهای جست‌وجو و بازیابی مناسب باشند، به تدریج از چرخه پژوهش‌های علمی کنار گذاشته می‌شوند. بنابراین، دیجیتال‌سازی و عرضه هوشمند آثار دانشمندان اسلامی و شیعی، نه تنها اقدامی برای حفظ میراث گذشته، بلکه تلاشی برای استمرار حیات علمی آن در آینده است.

در نتیجه، نرم‌افزارهای مجموعه آثار را باید فراتر از یک محصول نرم‌افزاری دانست. این محصولات، در واقع، ابزارهایی برای حفظ حافظه علمی جهان اسلام، معرفی دستاوردهای معرفتی دانشمندان مسلمان، تقویت زیرساخت‌های پژوهشی و بازنمایی سهم واقعی تشیع در شکل‌گیری و گسترش علوم اسلامی به شمار می‌آیند. از این منظر، تولید و توسعه چنین نرم‌افزارهایی، بخشی از پروژه بزرگ پاسداری از میراث علمی و تمدنی اسلام و انتقال آن به نسل‌های آینده محسوب می‌شود.

حوزه‌های گوناگون دانش است و عالمان شیعه در شکل‌گیری و توسعه علوم اسلامی نقش برجسته‌ای داشته‌اند.

از قرون نخستین اسلامی، دانشمندان شیعه در حوزه‌های حدیث، فقه، اصول فقه، تفسیر، کلام، فلسفه، رجال، درایه، اخلاق، عرفان، ادبیات و حتی علوم طبیعی و ریاضی، آثار فراوانی پدید آورده‌اند. در حوزه حدیث، مجموعه‌هایی همچون کتب اربعه و پس از آن جوامع بزرگ، و نیز در حوزه فقه و اصول آثاری که از دوران شیخ مفید، سید مرتضی و شیخ طوسی آغاز شده و تا دوران معاصر امتداد یافته، نشان‌دهنده تداوم یک سنت علمی پویا و زنده است.

در عرصه فلسفه و حکمت اسلامی نیز اندیشمندانی مانند: ابن‌سینا، خواجه نصیرالدین طوسی، میرداماد، ملاصدرا، علامه طباطبایی و ده‌ها متفکر دیگر، سهمی ماندگار در تاریخ اندیشه بشری داشته‌اند. همچنین در حوزه تفسیر قرآن، کلام اسلامی و علوم انسانی اسلامی، آثار فراوانی از دانشمندان شیعه برجای مانده است که هریک بخشی از میراث علمی جهان اسلام را تشکیل می‌دهد.

با وجود این، در بسیاری از مجامع علمی، تألیفات شیعی به درستی شناخته و تبلیغ نشده است؛ تا جایی که بزرگانی همچون آقابزرگ تهرانی و محمدامین خویی و برخی دیگر از بزرگان، برای رد شبهه دست به تهیه فهرستوارهای از آثار شیعی کرده‌اند و در زمانه خود، آثار گران‌سنگی را با این موضوع تألیف کرده‌اند. در آن زمان به دلیل محدودیت‌های موجود، امکان ارائه خود منبع وجود نداشت و این دلسوزان، صرفاً به ارائه اطلاعات کتاب‌شناختی اکتفا می‌کردند.

هر شخصیت علمی، یک صفحه اختصاصی در قالب زیردامنه‌ای از پایگاه نورلایب طراحی می‌شود که به‌منزله یک کتابخانه تخصصی برای آن شخصیت عمل خواهد کرد. در این صفحات، امکان دسترسی به تمامی کتاب‌ها و آثار، جست‌وجوی یکپارچه در محتوا، ارائه اطلاعات کتاب‌شناختی، مقالات مرتبط و معرفی ابعاد مختلف زندگی و اندیشه صاحب اثر فراهم می‌شود. همچنین،

در زمان حاضر با وجود امکانات دیجیتال، محدودیت‌های پیشین برداشته شده و دیگر محدود به عرضه فهرستگان منابع نیستیم؛ بلکه می‌توانیم همه آثار یک عالم را، حتی با چاپ‌ها و نسخه‌های متعدد، به جهان علمی عرضه کنیم. از این رو، گردآوری، ساماندهی، دیجیتال‌سازی و عرضه نظام‌مند این آثار در قالب نرم‌افزارهای تخصصی، ضرورتی علمی، فرهنگی و تمدنی محسوب می‌شود

نرم‌افزارهای رومیزی شخصیت‌محور

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی از اواخر دهه ۱۳۸۰ با هدف حفظ، سازمان‌دهی و آسان‌سازی دسترسی به میراث علمی و فکری جهان اسلام، تولید نرم‌افزارهای مجموعه آثار شخصیت‌محور را در دو محور اصلی آغاز کرد. محور نخست، به عالمان و اندیشمندان برجسته تاریخ اسلام از قرون نخستین تا دوره‌های متأخر اختصاص داشت و محور دوم، بر گردآوری و عرضه آثار اندیشمندان معاصر، مراجع عظام تقلید، استادان دانشگاه، متفکران اسلامی و همچنین منشورات برخی سازمان‌ها و مراکز علمی و فرهنگی متمرکز بود.

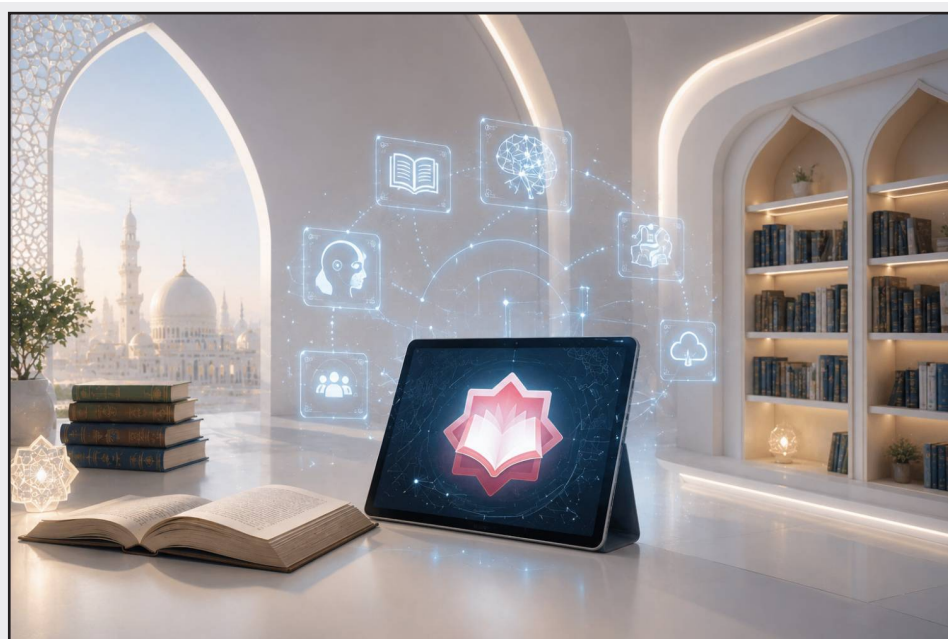
حاصل این رویکرد، تولید بیش از ۲۰۰ عنوان نرم‌افزار تخصصی در حوزه شخصیت‌های علمی و فکری جهان اسلام طی قریب به پانزده سال فعالیت مستمر در این حوزه بوده است. این مجموعه، یکی از ارزشمندترین تجربه‌های دیجیتال‌سازی و عرضه نظام‌مند میراث علمی شخصیت‌های اسلامی به‌صورت متمرکز و یک‌جا به شمار می‌آید.

البته تولید چنین نرم‌افزارهایی صرفاً به گردآوری آثار محدود نمی‌شود؛ بلکه مستلزم انجام مجموعه‌ای از فعالیت‌های علمی، پژوهشی و فنی است. در گام نخست، شخصیت علمی موردنظر و دامنه آثار و منابع مرتبط با وی شناسایی و ارزیابی می‌شود. سپس، آثار گردآوری‌شده وارد مراحل مختلف آماده‌سازی می‌شوند که از جمله آنها می‌توان به: تایپ و تصحیح، برچسب‌گذاری داده‌ها و تألیف مقالات کتاب‌شناسی و ایجاد پیوندهای اطلاعاتی میان منابع اشاره کرد.

علاوه بر این، طراحی قابلیت‌های جست‌وجو، بازیابی اطلاعات و فراهم‌سازی ابزارهای پژوهشی متنوع، بخش دیگری از فرایند تولید این نرم‌افزارها را تشکیل می‌دهد. هدف از این اقدامات، آن است که پژوهشگر بتواند با بیشترین سرعت و دقت ممکن، به اطلاعات موردنیاز خود دسترسی پیدا کند و از ظرفیت‌های فناوری برای مطالعه و تحلیل میراث علمی بهره‌مند شود.

گذار از نرم‌افزارهای رومیزی به صفحه وبی هر شخصیت

یکی از سیاست‌های راهبردی ابلاغ‌شده مرکز نور در سال گذشته، حرکت تدریجی از تولید نرم‌افزارهای رومیزی مجموعه آثار به سوی ایجاد صفحات وبی شخصیت‌محور بود. بر اساس این رویکرد، برای

انواع محتواهای چندرسانه‌ای شامل: تصاویر، فایل‌های صوتی، فیلم‌ها، سخنرانی‌ها و اسناد مرتبط نیز در اختیار کاربران قرار خواهد گرفت؛ به بیان دیگر، هر صفحه شخصیتی، نمونه‌ای از نورلایپ شخصی‌سازی شده برای یک اندیشمند خواهد بود. در گام نخست، این کار در مجموعه آثار شهید مطهری انجام گردیده و اکنون قابل دیدن است (noorlib.ir) و در گام‌های بعدی، صفحات رهبر شهید و امام راحل راهاندازی خواهد شد.

مزایای نرم‌افزارهای شخصیت‌محور

مهم‌ترین مزایای این تحول، عبارت‌اند از:

۱. استفاده از همه قالب‌های اطلاعاتی

یکی از مهم‌ترین محدودیت‌های نرم‌افزارهای رومیزی وابستگی آنها به متون تایپ‌شده و پردازش‌شده بود. به همین دلیل، تنها آثاری در این نرم‌افزارها قرار می‌گرفت که متن آنها پیش‌تر تایپ شده بود. این فرایند علاوه بر هزینه‌بر بودن، زمان زیادی نیز نیاز داشت و موجب می‌شد بسیاری از منابع ارزشمند، خارج از چرخه عرضه دیجیتال باقی بمانند.

در پایگاه‌های وبی، این محدودیت برطرف می‌شود. در این محیط، علاوه بر متون تایپ‌شده، امکان عرضه فایل‌های PDF نیز وجود دارد. همچنین، بسیاری از اندیشمندان معاصر، تنها از طریق کتاب‌های خود شناخته نمی‌شوند؛ بلکه بخش مهمی از تولیدات علمی در قالب: مقالات، سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها، نشست‌های علمی، فایل‌های صوتی و تصویری و حتی محتوای منتشرشده در رسانه‌های دیجیتال عرضه می‌شود. صفحه شخصیت، این امکان را فراهم می‌کند که همه این آثار در یک محیط واحد گردآوری شوند. در نتیجه، پژوهشگر برای شناخت یک شخصیت علمی ناچار نخواهد بود به پایگاه متعدد مراجعه کند. این تجمیع اطلاعات، موجب می‌شود تصویر جامع‌تری از اندیشه، فعالیت‌ها و سیر تحول فکری هر شخصیت در اختیار مخاطبان قرار گیرد.

۲. دسترسی به نسخه‌های خطی و آثار منتشرنشده

بخش مهمی از میراث علمی تمدن اسلامی هنوز در قالب نسخه‌های خطی در کتابخانه‌ها و مراکز نگهداری اسناد باقی مانده است. بسیاری از دانشمندان و عالمان اسلامی آثاری دارند که هرگز به چاپ نرسیده یا تنها بخشی از آنها منتشر شده است. در الگوی سنتی نرم‌افزارهای رومیزی، امکان ارائه گسترده چنین

نرم‌افزارهای مجموعه آثار را باید

فراتر از یک محصول نرم‌افزاری

دانست. این محصولات، در واقع،

ابزارهایی برای حفظ حافظه علمی

جهان اسلام، معرفی دستاوردهای

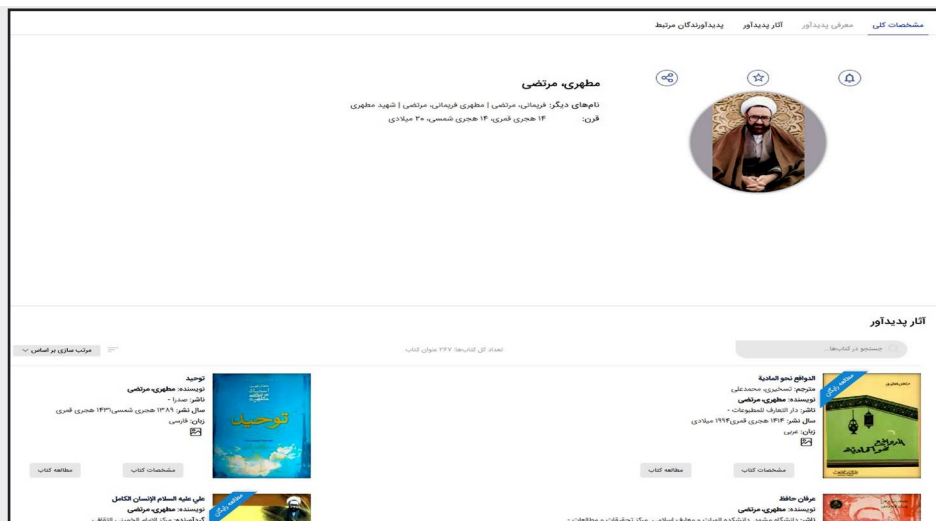
معرفتی دانشمندان مسلمان، تقویت

زیرساخت‌های پژوهشی و بازنمایی

سهم واقعی تشیع در شکل‌گیری

و گسترش علوم اسلامی به شمار

می‌آیند

آثاری به دلیل محدودیت حجم لوح فشرده وجود نداشت؛ اما در پایگاه‌های مبتنی بر وب، نسخه‌های خطی می‌توانند در کنار متون چاپی و دیجیتال عرضه شوند. این امر، نه‌تنها به حفظ و معرفی این میراث کمک می‌کند، بلکه امکان استفاده پژوهشگران از منابع دست‌اول را نیز فراهم می‌آورد. در بسیاری از موارد، نسخه‌های خطی حاوی اطلاعاتی هستند که در چاپ‌های موجود منعکس نشده‌اند و دسترسی به آنها می‌تواند زمینه تحقیقات جدیدی را

فراهم سازد. از این منظر، پایگاه‌های شخصیت‌محور می‌توانند نقش مهمی در احیای نسخ خطی چاپ نشده ایفا کنند.

۳. امکان عرضه هم‌زمان نسخه‌ها و چاپ‌های متعدد

از بسیاری از آثار علمی و دینی، نسخه‌های مختلفی در دسترس است؛ از جمله: چاپ‌های گوناگون، تصحیحات متفاوت، چاپ‌های سنگی، نسخه‌های خطی و بازنشرهای جدید. هریک از این نسخه‌ها ممکن است دارای ویژگی‌ها و تفاوت‌هایی باشند که برای پژوهشگران اهمیت دارد.

در نرم‌افزارهای رومیزی، معمولاً تنها یک نسخه از هر اثر عرضه می‌شد؛ زیرا افزودن نسخه‌های متعدد، موجب افزایش حجم نرم‌افزار و پیچیدگی نگهداری آن می‌شد؛ اما در محیط وب، این محدودیت وجود ندارد و می‌توان تمامی نسخه‌های موجود را در کنار یکدیگر ارائه کرد. چنین امکانی برای مطالعات نسخه‌شناختی، تصحیح متون، بررسی تحولات آثار و مقایسه چاپ‌های مختلف، بسیار ارزشمند است و افق‌های جدیدی را پیش روی محققان قرار می‌دهد.

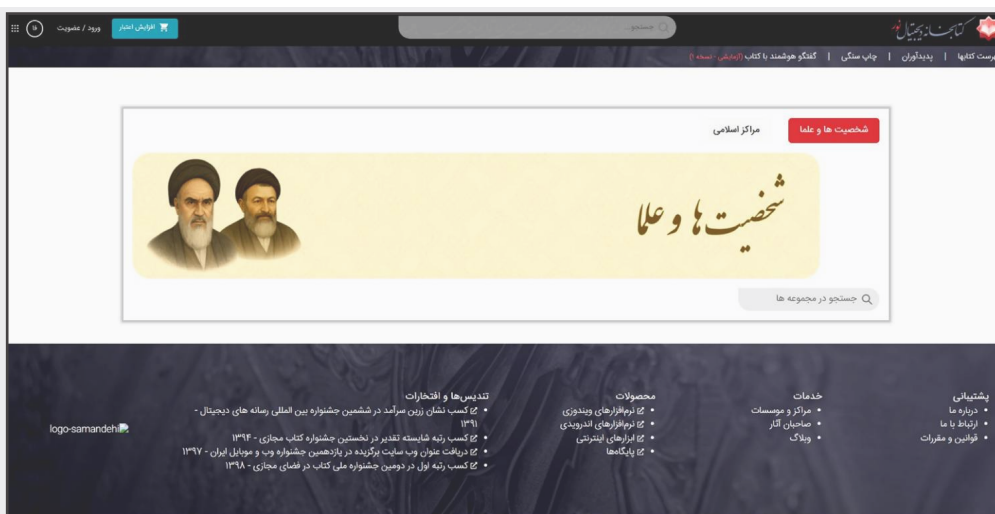
۴. به‌روزرسانی مستمر و توسعه تدریجی محتوا

در نرم‌افزارهای رومیزی، هرگونه اصلاح یا تکمیل محتوا مستلزم تولید و انتشار نسخه جدید بود. این فرایند معمولاً زمان‌بر و هزینه‌بر بود و در بسیاری از موارد باعث می‌شد اطلاعات موجود در نرم‌افزارها به‌تدریج از روزآمدی فاصله بگیرند.

در مقابل، پایگاه‌های وبی امکان به‌روزرسانی مداوم و لحظه‌ای را

فراهم می‌کنند. هر زمان که اثر جدیدی شناسایی شود، اطلاعات کتاب‌شناختی تکمیل گردد یا نسخه تازه‌ای از یک منبع به دست آید، می‌توان آن را فوراً در سامانه ثبت کرد و در اختیار کاربران قرار داد. بدین ترتیب، دانش مربوط به هر شخصیت، موجودیتی پویا خواهد داشت و همواره در حال رشد و تکامل خواهد بود. این ویژگی، به‌ویژه در مورد شخصیت‌های معاصر که آثار جدیدی از آنان منتشر می‌شود، اهمیتی دوچندان دارد.

یکی از سیاست‌های راهبردی
ابلاغ‌شده مرکز نور در سال
گذشته، حرکت تدریجی از تولید
نرم‌افزارهای رومیزی مجموعه
آثار به سوی ایجاد صفحات وبی
شخصیت‌محور بود. بر اساس این
رویکرد، برای هر شخصیت علمی،
یک صفحه اختصاصی در قالب
زیردامنه‌ای از پایگاه نور لایب
طراحی می‌شود که به‌منزله یک
کتابخانه تخصصی برای آن شخصیت
عمل خواهد کرد

۵. بهره‌گیری از هوش مصنوعی و دستیارهای پژوهشی

ظهور فناوری‌های هوش مصنوعی، فرصت‌های تازه‌ای را در اختیار مرکز قرار داده است. یکی از مهم‌ترین ظرفیت‌های صفحات شخصیت‌محور، ایجاد دستیار هوشمند گفت‌وگو با شخصیت، شبیه سامانه «گفت‌وگو با کتب» در پایگاه نورلایب است.

در این الگو، تمامی آثار و منابع مرتبط با یک اندیشمند به‌عنوان پایگاه دانش سامانه مورد استفاده قرار می‌گیرد. پژوهشگر می‌تواند پرسش‌های خود را مطرح کند و سامانه پس از جست‌وجو و تحلیل منابع، پاسخ‌هایی مستند و همراه با ارجاع ارائه دهد.

۶. کاهش هزینه‌ها و جلوگیری از موازی‌کاری

در سال‌های اخیر، بسیاری از شخصیت‌ها و مؤسسات علمی برای معرفی آثار خود اقدام به راه‌اندازی پایگاه‌های مستقل کرده‌اند. هریک از این پایگاه‌ها نیازمند طراحی، نگهداری، پشتیبانی فنی، تولید محتوا و تأمین امنیت اطلاعات هستند. این فرایند هزینه‌های قابل‌توجهی را به مراکز علمی تحمیل می‌کند.

ایجاد یک سامانه جامع شخصیت‌محور می‌تواند این هزینه‌ها را به میزان قابل‌توجهی کاهش دهد. در این قابلیت جدید نورلایب، زیرساخت فنی فقط یک بار ایجاد می‌شود و همه شخصیت‌ها از آن بهره‌مندی می‌برند. این امر، علاوه بر صرفه‌جویی اقتصادی، موجب جلوگیری از موازی‌کاری و استفاده بهینه از منابع انسانی و فنی خواهد شد. همچنین، استانداردسازی اطلاعات و خدمات را نیز آسان می‌کند.

۷. بهره‌مندی از زیرساخت و قابلیت‌های فعلی و آتی نورلایب

یکی از مزیت‌های مهم صفحات شخصیت‌محور، استقرار آنها در بستر پایگاه جامع نورلایب و بهره‌مندی از زیرساخت مشترک این سامانه است. این صفحات به‌عنوان سامانه‌هایی مستقل و جداگانه طراحی نمی‌شوند؛ بلکه به‌صورت زیرمجموعه‌ای از یک پایگاه بزرگ و پویا فعالیت می‌کنند. همین ویژگی موجب می‌شود که توسعه و ارتقای پایگاه اصلی، به‌صورت خودکار آثار و منافع خود را به صفحات شخصیت نیز منتقل کند.

به بیان دیگر، هرگاه قابلیت جدیدی به نورلایب افزوده شود، صفحات شخصیت‌محور نیز بدون نیاز به طراحی و توسعه مجدد، از آن بهره‌مند خواهند شد؛ برای نمونه، اگر موتور جست‌وجو

در پایگاه‌های مبتنی بر وب،
نسخه‌های خطی می‌توانند در کنار
متون چاپی و دیجیتال عرضه شوند.
این امر، نه تنها به حفظ و معرفی
این میراث کمک می‌کند، بلکه
امکان استفاده پژوهشگران از منابع
دست‌اول را نیز فراهم می‌آورد

در کنار میراث کهن، توجه
به اندیشمندان معاصر نیز از
سیاست‌های مهم پروژه‌های
شخصیت‌محور است. تحولات
گسترده فکری، اجتماعی، سیاسی
و فرهنگی دوران جدید، پرسش‌ها
و چالش‌های تازه‌ای را پیش روی
جوامع اسلامی قرار داده است

هزاران دانشمند، فقیه، مفسر، فیلسوف، متکلم، محدث و اندیشمند در طول تاریخ، امکان گردآوری و عرضه هم‌زمان آثار همه شخصیت‌ها وجود ندارد. از این رو، هر مرکز فعال در حوزه میراث دیجیتال، ناگزیر است بر اساس سیاست‌های علمی مشخص، اولویت‌های خود را تعیین کند.

مهم‌ترین این معیارها عبارت‌اند از:

۱. جامعیت علمی و چندرشته‌ای بودن شخصیت
نخستین اولویت، به دانشمندانی اختصاص می‌یابد که فعالیت علمی آنان به یک رشته محدود نبوده و در چندین حوزه دانشی آثار و آرای تأثیرگذار از خود برجای گذاشته‌اند. این دسته از شخصیت‌ها معمولاً در تاریخ علم اسلامی جایگاهی ممتاز دارند و مطالعه آثار آنان می‌تواند تصویری جامع از تعامل علوم مختلف در سنت اسلامی ارائه کند.

ارتقا یابد و روش‌های جدید بازیابی اطلاعات به سامانه افزوده شود، کاربران صفحات شخصیت نیز از همان امکان برخوردار خواهند شد. همچنین، بهبود رابط کاربری، ارتقای تجربه کاربری، بازطراحی گرافیکی محیط وبگاه و افزایش سرعت و کارایی خدمات، به‌طور هم‌زمان در تمامی صفحات شخصیت‌محور نیز نمود پیدا خواهد کرد.

علاوه بر این، هرگونه ابزار پژوهشی جدید، خدمات مبتنی بر هوش مصنوعی، قابلیت‌های تحلیل محتوا، امکانات یادداشت‌گذاری، اشتراک‌گذاری، پیونددهی اطلاعات و سایر خدماتی که در آینده به نورلایب افزوده شوند، در اختیار صفحات شخصیت نیز قرار خواهند گرفت. از این رو، توسعه این صفحات وابسته به توان و امکانات یک پروژه محدود نخواهد بود و همگام با رشد و تکامل پایگاه مادر، مسیر پیشرفت خود را طی خواهد کرد.

در واقع، صفحه شخصیت‌محور را می‌توان مسافری دانست که بر یک زیرساخت بزرگ و در حال حرکت سوار شده است؛ زیرساختی که هر روز قابلیت‌های جدیدی به آن افزوده می‌شود و تمامی اجزای وابسته به آن نیز از این پیشرفت‌ها بهره‌مند می‌شوند. به همین دلیل، صفحات شخصیت‌محور، نه تنها از امکانات موجود نورلایب استفاده می‌کنند، بلکه به‌صورت مستمر از دستاوردها و نوآوری‌های آینده این سامانه نیز برخوردار خواهند شد. این ویژگی، پایداری، توسعه‌پذیری و روزآمدی صفحات شخصیت را تضمین کرده و از هزینه‌های نگهداری و ارتقای مستقل آنها به میزان قابل توجهی می‌کاهد.

معیارهای انتخاب شخصیت‌ها در ایجاد صفحه شخصیت
باتوجه به گستردگی میراث علمی و فرهنگی جهان اسلام و وجود

یکی از مزیت‌های مهم صفحات شخصیت‌محور، استقرار آنها در بستر پایگاه جامع نورلایب و بهره‌مندی از زیرساخت مشترک این سامانه است. این صفحات به‌عنوان سامانه‌هایی مستقل و جداگانه طراحی نمی‌شوند؛ بلکه به‌صورت زیرمجموعه‌ای از یک پایگاه بزرگ و پویا فعالیت می‌کنند. همین ویژگی موجب می‌شود که توسعه و ارتقای پایگاه اصلی، به‌صورت خودکار آثار و منافع خود را به صفحات شخصیت نیز منتقل کند

روایی، مؤلفان کتاب‌های فهرست، تراجم و رجال، صاحبان موسوعه‌های علمی و نیز دانشمندانی که در گردآوری و تدوین دانش‌های پراکنده نقش ایفا کرده‌اند، در این گروه قرار می‌گیرند. آثار این شخصیت‌ها، در واقع، بخشی از حافظه تاریخی و علمی تمدن اسلامی را تشکیل می‌دهد.

۴. اندیشمندان معاصر و نظریه‌پردازان مسائل جدید در کنار میراث کهن، توجه به اندیشمندان معاصر نیز از سیاست‌های مهم پروژه‌های شخصیت‌محور است. تحولات گسترده فکری، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی دوران جدید، پرسش‌ها و چالش‌های تازه‌ای را پیش روی جوامع اسلامی قرار داده است. در پاسخ به

۲. نقش‌آفرینی در تحول و تکامل علوم

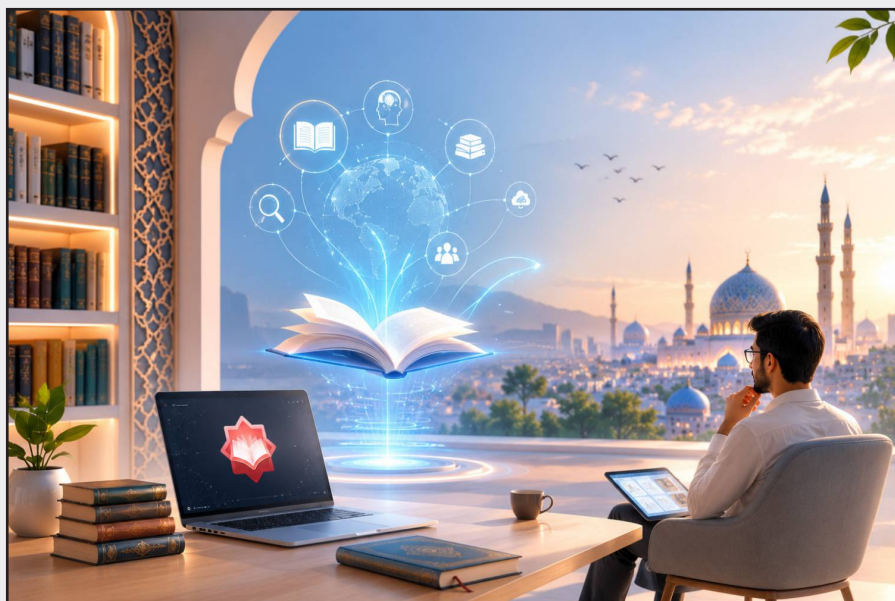
دومین معیار، میزان تأثیرگذاری شخصیت در شکل‌گیری، اصلاح، توسعه یا تحول یک دانش است. برخی دانشمندان اگرچه ممکن است از نظر تعداد آثار یا تنوع موضوعات در زمره پُرکارترین مؤلفان نباشند، اما آثار آنان نقطه عطفی در تاریخ یک علم به شمار می‌آید و مسیر آن دانش را دگرگون ساخته است.

این گروه، شامل شخصیت‌هایی است که با ارائه نظریه‌های نو، بازسازی مبانی علمی، اصلاح روش‌شناسی یا تأسیس مکتب‌های فکری جدید، نقش تعیین‌کننده‌ای در رشد علوم اسلامی ایفا کرده‌اند. حفظ و عرضه آثار این افراد، در واقع، حفظ نقاط عطف تاریخ اندیشه اسلامی است.

۳. اهتمام به گردآوری و حفظ تراث اسلامی

یکی دیگر از معیارهای مهم، نقش شخصیت‌ها در جمع‌آوری، تدوین، حفظ و انتقال میراث علمی اسلام است. بخشی از دانشمندان مسلمان بیش از آنکه به تولید نظریه‌های جدید شهرت داشته باشند، به حفظ و سامان‌دهی میراث پیشینیان اهتمام ورزیده‌اند و اگر تلاش آنان نبود، بخش مهمی از آثار اسلامی به نسل‌های بعد منتقل نمی‌شد.

محدثان بزرگ، گردآورندگان مجموعه‌های

تجربه چندین ساله مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی در تولید نرم افزارهای شخصیت محور، زمینه مناسبی برای ورود به مرحله‌ای نوین فراهم ساخته است. ایجاد صفحات وبی شخصیت محور در بستر نورلایب، با قابلیت گردآوری انواع منابع، به روزرسانی مستمر، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و توسعه‌پذیری بلندمدت، می‌تواند به شکل‌گیری کتابخانه‌های تخصصی زنده و پویا برای هر شخصیت علمی منجر شود.

این تحول، ضمن کاهش هزینه‌ها و جلوگیری از موازی کاری، امکان دسترسی گسترده‌تر پژوهشگران به میراث علمی اسلام را فراهم می‌آورد و گامی مؤثر در جهت حفظ حافظه علمی جهان اسلام، توسعه زیرساخت‌های پژوهشی و انتقال این میراث ارزشمند به نسل‌های آینده به شمار می‌رود

سخن پایانی

گردآوری و عرضه یکپارچه آثار شخصیت‌های علمی، فراتر از یک فعالیت کتابخانه‌ای یا نرم‌افزاری، بخشی از فرایند تولید دانش و بازسازی منظومه فکری اندیشمندان است. در حوزه میراث اسلامی و شیعی، این اقدام علاوه بر حفظ و صیانت از آثار علمی، نقش مهمی در معرفی سهم واقعی دانشمندان مسلمان در تمدن و علوم اسلامی ایفا می‌کند.

تجربه چندین ساله مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی در تولید نرم‌افزارهای شخصیت محور، زمینه مناسبی برای ورود به مرحله‌ای نوین فراهم ساخته است. ایجاد صفحات وبی شخصیت محور در بستر نورلایب، با قابلیت گردآوری انواع منابع، به روزرسانی مستمر، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و توسعه‌پذیری بلندمدت، می‌تواند به شکل‌گیری کتابخانه‌های تخصصی زنده و پویا برای هر شخصیت علمی منجر شود.

این تحول، ضمن کاهش هزینه‌ها و جلوگیری از موازی کاری، امکان دسترسی گسترده‌تر پژوهشگران به میراث علمی اسلام را فراهم می‌آورد و گامی مؤثر در جهت حفظ حافظه علمی جهان اسلام، توسعه زیرساخت‌های پژوهشی و انتقال این میراث ارزشمند به نسل‌های آینده به شمار می‌رود. ■

این مسائل، گروهی از متفکران مسلمان کوشیده‌اند با تکیه بر منابع اسلامی، نظریه‌ها و الگوهای جدیدی برای فهم و اداره جامعه معاصر ارائه کنند.

اندیشمندانی همچون: شهید محمدباقر صدر، علامه طباطبایی، امام خمینی، شهید مرتضی مطهری و دیگر متفکران معاصر، نمونه‌هایی از این جریان فکری به شمار می‌روند. آثار این شخصیت‌ها، افزون بر ارزش علمی، نقش مهمی در پیوند دادن میراث اسلامی با نیازهای فکری و اجتماعی عصر حاضر داشته است. از این رو، گردآوری و عرضه نظام‌مند آثار آنان، نه تنها حفظ میراث معاصر محسوب می‌شود، بلکه بستری برای مطالعه روندهای نوین اندیشه اسلامی فراهم می‌آورد.

۵. امکان دسترسی به منابع و قابلیت تکمیل آثار

در کنار معیارهای علمی، ملاحظه‌های اجرایی نیز در انتخاب شخصیت‌ها نقش دارد. وجود منابع معتبر، امکان دسترسی به آثار، وضعیت حقوقی نشر، قابلیت گردآوری جامع آثار و امکان تکمیل پروژه در چارچوب زمان و منابع موجود، از جمله عوامل مؤثر در اولویت‌بندی هستند. هدف، آن است که محصولات نهایی، از جامعیت و اعتبار کافی برخوردار باشند و بتوانند تصویری نسبتاً کامل از شخصیت ارائه نمایند.